

HANDLINGSPLAN MOT MOBBING OG KRENKELSER I BARNEHAGEN I HOLGERSLYST BARNEHAGE

Blokkaveien 14, 0282 Oslo

45488782

dagligleder@holgerslystbarnehage.no

MÅLSETTING

Handlingsplan mot mobbing og krenkelses i barnehagen skal være med å bidra til et trygt og godt miljø i barnehagen, ved hjelp av forebygging, avdekking og håndtering.

INNHold

MÅLSETTING	1
INNHold	1
INNLEDNING	2
HVA ER MOBBING I BARNEHAGEN?	2
HOLGERSLYST BARNEHAGES HANDLINGSPLAN MOT MOBBING	3
DET ER DE VOKSNE SOM HAR ANSVARET	3
KOMMUNIKASJON I BARNEHAGEN	4
HVA GJØR VOKSNE TIL GODE ROLLEMODELLER I BARNEHAGEN?	5
SOSIAL KOMPETANSE	6
LEKEN ER VIKTIG FOR TRIVSEL OG VENNSKAPSRELASJONER	6
FORELDRESAMARBEID	7
LITTERATURLISTE	7
VEDLEGG	7
VEDLEGG 1	8
RUTINE FOR FOREBYGGING AV MOBBING I BARNEHAGEN	8
VEDLEGG 2	9
TILTAKSPLAN DERSOM MOBBING SKJER I BARNEHAGEN	9
VEDLEGG 3	10
REFERAT FRA MØTE DERSOM MOBBING SKJER I BARNEHAGEN	10
VEDLEGG 4	11
BARNEHAGENS PSYKOSOSIALE LÆRINGSMILJØ, SJEKKLISTE	11
VEDLEGG 5	12
DE VOKSNES RELASJONER TIL BARNA, SJEKKLISTE	12
VEDLEGG 6	13
FORSLAG TIL BARNEBØKER	13
VEDLEGG 7	14
INFORMASJON OG MATERIELL TIL BARNEHAGENS ARBEID MED FOREBYGGING AV MOBBING ..	14

Barnehageloven sier at «Barnehagen skal møte barna med tillit og respekt, og anerkjenne barndommens egenverdi. Den skal bidra til trivsel og glede i lek og læring, og være et utfordrende og trygt sted for fellesskap og vennskap.» (Barnehageloven §1 Formål). Barnehagen skal fremme demokrati og likestilling og motarbeide alle former for diskriminering. Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver (2017) påpeker at i barnehagen skal barna få oppleve seg selv som verdifulle, få venner og bidra til et sosialt fellesskap. I følge FNs Barnekonvensjon har barn og unge rett til utvikling, medvirkning, ikke-diskriminering, omsorg, beskyttelse og selvrealisering. Alle barn og unge har rett til et oppvekst- og læringsmiljø uten mobbing. Forskningsrapporten «Hele barnet – hele løpet» (2015) fastslår at mobbing foregår i barnehagen. Samtidig viser det seg at barn som blir mobbet og utestengt fra lek opplever lite støtte fra de voksne i barnehagen.

HVA ER MOBBING I BARNEHAGEN?

Det er ulike måter å definere begrepet mobbing. Vi har valgt å forholde oss til følgende definisjon: «Mobbing av barn i barnehagen er handlinger fra voksne og/eller andre barn som krenker barnets opplevelse av å høre til og være en betydningsfull person for fellesskapet» (Lund, 2015). Med krenkelser mener vi ord eller handlinger, som er uavhengig av intensjonen bak, begått av barn eller voksne, som oppleves som negative eller sårende av andre.

Mobbing blant små barn forebygges ved at voksne er oppmerksomme på det enkelte barns trygghet, trivsel og samspill i barnegruppa.

- Mobbing/utestenging kan skje både synlig og usynlig.
- De negative handlingene kan komme fra både enkeltpersoner og/eller fra en gruppe.
- Den som blir mobbet og utestengt opplever seg underlegen og har vanskelig for å forsvare seg, det er en ubalanse i maktforholdet.

«Barnehagens indre kultur, relasjoner mellom menneskene og holdninger påvirker barnehagens læringsmiljø. Det gjør også forventningene som stilles til barn og barnehagen. Barn som blir mobbet og som mobber andre må derfor sees i forhold til de relasjonene og den sammenhengen de befinner seg i» (Lund et al.2015). Barnehagen skal arbeide forebyggende mot mobbing, og med fokus på dette kunne se en nedgang av barn som mobber og blir mobbet.

HOLGERSLYST BARNEHAGES HANDLINGSPLAN MOT MOBBING

Handlingsplanen skal gi kunnskap om mobbing og sette fokus på forebyggende arbeid i barnehagen. Planen er med på å avdekke og sikre at barnehagen har rutiner for håndtering av mobbing. Den inneholder vedlegg om rutinebeskrivelser og dokumenter for videre arbeid, og dersom mobbing skjer skal tiltak tilpasses den enkelte mobbesaker i barnehagen. Holgerslyst barnehage skal ha et godt psykososialt læringsmiljø som forebygger mobbing.

Vi arbeider ut ifra vår visjon «Trygghet, raushet og kjærlighet hand i hånd». Barna er det viktigste vi har, og i vår barnehage skal hvert enkelt barn erfare og oppleve seg selv som verdifullt, respektert og anerkjent av andre barn og voksne.

Mobbing i barnehagen er i stor grad relatert til utestengelse fra lek. Lund m.fl. (2015) viser i sin rapport til at barn som blir utestengt fra lek gjerne er barn som mangler lekekompetanse, barn med dårlig språkkompetanse, og barn som blir oversett og negativt definert av de ansatte i barnehager. Fokus på lek, språk og relasjoner er dermed noe av det viktigste vi kan arbeide med i barnehagen for å forebygge mobbing. Vår barnehage skal være et trygt og godt sted å være for alle barn.

DET ER DE VOKSNE SOM HAR ANSVARET

«Arbeid mot mobbing handler først og fremst om den tydelige voksne med et varmt hjerte og et klart hode!» (Lund, 2014) De voksne i barnehagen har ansvaret for relasjonene i barnehagen, at barna opplever at de er viktige, at de blir sett og hørt og at de får være med i lek. Det viktigste for å forebygge og oppdage mobbing er medarbeidere med kunnskap og at vi våger å se mobbingen som foregår.

Rammeplanen fastslår at personalet skal:

- støtte barn i å sette egne grenser, respektere andres grenser og finne løsninger i konfliktsituasjoner
- forebygge og stoppe diskriminering, mobbing og krenkelser og hindre uheldige samspillsmønstre

Refleksjon rundt vår tilstedeværelse og organisering av barnehagedagen er viktig. Vårt ansvar er å ta mobbing på alvor, og gi støtte og veiledning slik at barn opplever tilhørighet og får være en del av leken og fellesskapet. En begynnende mobbeatferd blant små barn gir økt risiko for å fortsette med dette videre i livet. Vi skal lede barn inn på gode spor, og våre holdninger til mobbing har svært stor betydning. Vi skal støtte og styrke barna som blir utsatt for mobbing, samtidig som vi også ivaretar barna som mobber og utfører negative handlinger. Vi skal hjelpe barna inn i fellesskapet ved å inkludere dem. Alle skal oppleve å få venner, være venn, leke og delta i aktiviteter med andre barn. Mobbing i barnehagen stoppes blant annet av aktivt deltakende og tilstedeværende voksne som griper inn. På den måten kan vi også forhindre at mobbingen fører til utestenging og stigmatisering av barn som har utført de negative handlingene.

De yngste barna som ikke har utviklet et godt verbalt språk enda, kommuniserer og forstår mye gjennom aktiv bruk av kroppsspråk og mimikk. Vi voksne må være oppmerksomme på kommunikasjonssignalene de gir oss, og vi må være bevisst de signalene vi sender ut. «Å bli møtt med forståelse når en uttrykker egne intensjoner, enten verbalt eller med kroppsspråk, er en viktig forutsetning for individers selvfølelse, mentale helse og samhandling med andre.» (Utdanningsdirektoratet, 2012) Mangelfull verbal kommunikasjon kan føre til konflikter, derfor er arbeid med språk i barnehagen en god strategi for å skape relasjoner og oppnå smidig og positivt samspill mellom barn i samvær og lek.

Vi må se etter årsaken til barnets handling og atferd, og hva som er med på å påvirke de uønskede handlingene. Ved å være aktivt deltakende skal vi synliggjøre alle barn og deres sterke sider. Det vil være med på å fremme barns status i gruppen. Vi skal ha fokus på det som er bra med hver enkelt og se etter suksess. Alle er ulike, og kan bidra med ulike ting inn i fellesskapet, og det er positivt med mangfold. Dette skal vi formidle til barna.

Språkstimulering skal vi arbeide med hver dag, gjennom hele dagen – i lek, stell, garderobe og under et godt måltid. Vi skal fokusere på dialog og samspill, og stille åpne spørsmål, være aktivt lyttende, bidra til at barna føler seg sett, hørt og inkludert.

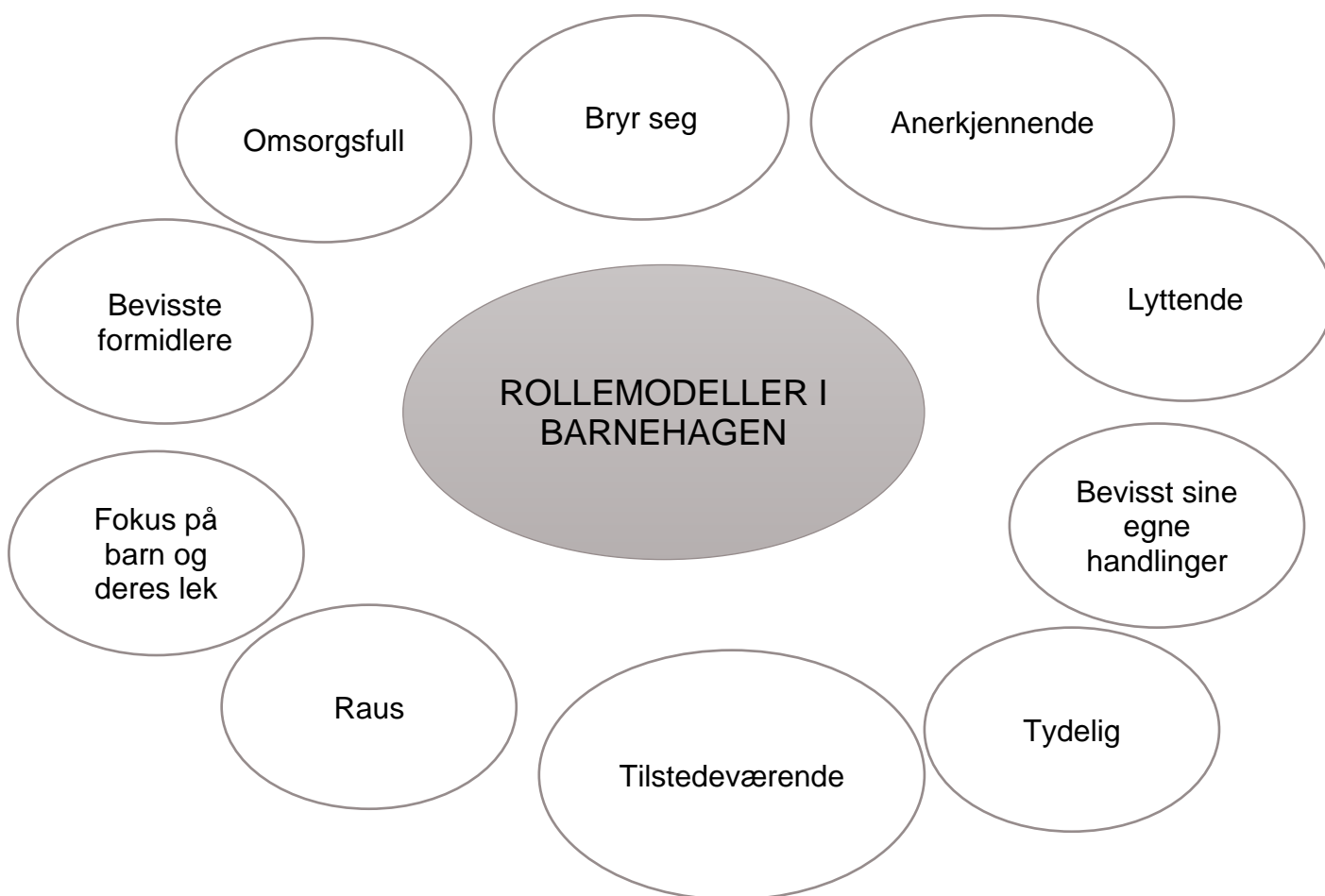

HVA GJØR VOKSNE TIL GODE ROLLEMODELLER I BARNEHAGEN?

I vår barnehage skal vi skape en trygg og god arena, med rom for å kunne prøve og feile. Fokuset vårt er å være bevisste formidlere av våre verdier, holdninger og kunnskap i møte med det enkelte barn og barn i grupper. Vi skal by på oss selv og ha det moro, for humor er viktig i hverdagen. Med kompetanse om lek og å være bevisst voksenrollen skal vi ha klare mål for leken, og kraft til å nå målene. Vi er alltid tilstede der barna er og vi vurderer vår rolle i deres lekeverden, både som deltagende og tilbaketrukket observatør. Vi skal også inkludere og veilede barn som synes det er utfordrende å komme inn i lek på egenhånd.

Rause og tydelige medarbeidere er en viktig forutsetning for å skape et varmt og inkluderende sosialt miljø hvor barna våger å delta. Personalet skal bidra til at barna får tro på seg selv, og rom til å vokse og utvikle seg til å bli den beste utgaven av seg selv. Vi skal være tydelig i forhold til grenser og hva som ansees som akseptabel adferd relatert til nulltoleranse mot mobbing. Et nært og godt samspill er fundamentet for å kunne formidle verdier og holdninger til det enkelte barn og til barn i grupper.

«Barn ser, hører og legger merke til mer enn voksne av og til regner med. Personalet må derfor være spesielt bevisst på hva de sier, og hvordan de snakker til hverandre og sammen når barn er i nærheten. Gode rollemodeller snakker ikke nedsettende til eller om andre, verken barn, foreldre eller kollegaer. De praktiserer empatisk væremåte.» (Utdanningsdirektoratet, 2012).

SOSIAL KOMPETANSE

En av de viktigste oppgavene personalet har er å hjelpe barn å utvikle gode holdninger, tilegne seg ferdigheter og få kunnskap om seg selv og andre. Vi skal lære barna gode mestringsstrategier, og støtter de når relasjoner utfordres, og vi skal være voksne som hjelper dem med å regulere og korrigere adferd slik at ikke innagerende- eller utagerende adferd blir et mønster.

«Kunnskap og kompetanse, ferdigheter og holdninger utvikles i samspill med andre, i sosiale, meningsfulle felleskap hvor barn har mulighet til å uttrykke seg. Leken er barns grunnleggende læringsform og skal ha en fremtredende plass i barnehagen.» (Meld. St. 19 (2015-2016) Tid for lek og læring s.7) Rammeplanen tydeliggjør sosial kompetanse som en omfattende og svært viktig del av barnehagens innhold og oppgaver. Vi skal styrke barn og voksnes følelse av egenverd og evne til sosialt samspill med andre. Fokus på utvikling av evne til omsorg, empati, forståelse og toleranse er viktig siden dette grunnlaget formes i barneårene. Vi er opptatt av at hvert barn skal høre, oppleve og erfare at de er verdifulle hver eneste dag.

Vi skal være med på å støtte barna i å utvikle den sosiale kompetansen, og legge til rette for at barna opplever vennsksapsrelasjoner og en fellesskapsfølelse. Dette ved å skape gode lekemuligheter med andre barn, være gode rollemodeller og veilede barna i lek og vennskap, anerkjenne, og jobbe med tiltaksplanen mot mobbing.

LEKEN ER VIKTIG FOR TRIVSEL OG VENNSKAPSRELASJONER

Lek og vennskap, og opplevelsen av å være en del av et fellesskap er viktig for alle barn. Med kunnskap og forståelse innenfor dette, har personalet mulighet til å kunne sette i gang tiltak i det forbyggende arbeidet. Vennsksapsforhold kan være en beskyttende faktor i forhold til mobbing, og det er derfor viktig å ha fokus på lek og vennerelasjoner, og det å bevare gryende eller etablert vennskap. Barns adferd kan være medvirkende til om de blir valgt eller ikke valgt til lek.

Et av barndommens særpreg er samspill i lek, der initiativ, fantasi og engasjement kan finne sted. Et trygt og inkluderende miljø i barnehagen er grunnleggende for at barn utfolder seg i lek. I Holgerslyst barnehage er lek selve grunnlaget i alle aktiviteter. Vi tilrettelegger for både barns frie lek og voksenstyrt lek og aktivitet. All læring i barnehagen skal ha en leken tilnærming, og personalet må stimulere til et allsidig og godt lekemiljø.

«Vennskap bidrar til en følelse av deltakelse og fellesskap som igjen bidrar til positiv selvfølelse. Å tilhøre en gruppe gir barn trygghet og sosial tilknytning. Opplevelser sammen med andre barn kan være veien inn i nye vennskap. Å etablere vennskap og opprettholde dem er en viktig faktor i sosialiseringprosessen og en forebyggende faktor mot uheldig og negativ utvikling.» (Utdanningsdirektoratet, 2012) Vi skal skape gode lekemiljøer som er inspirerende og spennende for barna på deres nivå, slik at de kan oppnå gode vennsksapsrelasjoner. Vi skal veilede, observere og støtte barna i lek, og skape en magisk hverdag med barna der leken står i sentrum. Vi skal ha fokus på humor og glede, undring og engasjement, og være aktive voksne som bidrar til kreative og inspirerende lekemuligheter både inne og ute.

Barnehagen ønsker et nært samarbeid og god dialog med foreldre, preget av åpenhet og likeverd. Dersom barnehagen får mistanke om at det forekommer utestenging og mobbing i barnehagen skal foreldrene involveres. Det er også viktig at foreldre melder fra til barnehagen dersom de opplever utestengelse og mobbing av barn.

Dersom foreldre mistenker eller kjenner til mistrivsel eller mobbing i barnehagen oppfordrer vi foreldre til å ta kontakt og informere pedagogisk leder eller daglig leder i barnehagen. Barnehagen og barnets hjem har et felles ansvar for å forebygge mobbing. Vi ønsker en lav terskel for å melde fra til barnehagen dersom foreldre opplever endret adferd eller mistrivsel hos barnet. **«Samarbeidet mellom hjemmet og barnehagen skal alltid ha barnets beste som mål. Foreldrene og barnehagens personale skal ha et felles ansvar for barnets trivsel og utvikling.» (Kunnskapsdepartementet 2017)**

Dette kan foreldre forvente fra barnehagen:

- Foreldrene får informasjon om hvordan barnehagen arbeider for å forebygge mobbing.
- Mobbing og vennskap blir tatt opp i foreldre-samtalene.
- Foreldrene blir møtt og tatt på alvor dersom foreldrene melder fra om bekymring.
- Barnehagen tar kontakt umiddelbart dersom personalet opplever at ditt barn har blitt utsatt for, eller har forårsaket en uønsket hendelse.
  - Barnehagen tar kontakt dersom atferden til barnet vekker bekymring.
  - Foreldrene skal oppleve å bli sett, hørt og inkludert i barnehages arbeid.
  - Barnehagen setter i gang prosedyren om mobbing/utestenging skjer, og at det blir skrevet referat fra møtene.
- Taushetsplikten overholdes.

Dette forventer barnehagen fra foreldrene:

- Foreldre kontakter pedagogisk leder eller daglig leder og ber om en samtale for å snakke om deres uro. Det samme gjelder om foreldre er urolig for at deres barn har en atferd som kan påvirke samspillet med andre barn negativt.
- Foreldre melder fra om man opplever at andres barn blir mobbet/krenket.
- Foreldre er varsomme med hva som blir sagt mens barna hører på, foreldre er viktige rollemodeller.
  - Foreldre snakker positivt hjemme om barnehagen, de ansatte, de andre barna i barnehagen og deres foreldre.

LITTERATURLISTE

Lov om barnehager (2005) (Barnehageloven).

Kunnskapsdepartementet (2017) Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver

Lund, I (2014) «De er jo bare barn» Om barnehage og mobbing

Lund, I., Godtfredsen, M., Helgeland, A., Nome, D. Ø., Kovac, B. V., & Cameron, D. L. (2015). Hele barnet hele løpet: Mobbing i barnehagen: Forskningsrapport 2015.

Utdanningsdirektoratet (2012) Barns trivsel - voksnes ansvar: Forebyggende arbeid mot mobbing i barnehagen.

VEDLEGG

Vedlegg 1: Rutine for forebygging av mobbing i barnehagen

Vedlegg 2: Tiltaksplan når mobbing skjer i barnehagen

Vedlegg 3: Referat fra møte dersom mobbing skjer i barnehagen

Vedlegg 4: Barnehagens psykososiale læringsmiljø, sjekklister

Vedlegg 5: De voksnes relasjon til barna, sjekklister

Vedlegg 6: Forslag til barnebøker

Vedlegg 7: Informasjon og materiell til barnehagens arbeid med forebygging av mobbing

VEDLEGG 1

Handlingsplan mot mobbing i barnehagen

RUTINE FOR FOREBYGGING AV MOBBING I BARNEHAGEN

Tiltak	Ansvar	Dato
Barnehagen gjennomgår handlingsplanen, drøfter og dokumenterer planens betydning for barnehagens innhold og hvordan den skal implementeres og inngå som del av det daglige arbeidet.	Daglig leder	Hvert år
Opplæring og informasjon til alle nyansatte om «Handlingsplan mot mobbing i barnehagen».	Daglig leder/ped.leder	Ved ansettelse
Barn og foreldre informeres om vår handlingsplan mot mobbing i barnehagen	Daglig leder	Årlig
Barnehagen vurderer det psykososiale læringsmiljøet (sjekklister)	Daglig leder	Årlig
Personalet vurderer relasjonen til barna (sjekklister)	Daglig leder/alle	Årlig
Barnehagen jobber systematisk med sosialkompetanse og vurderer dette	Daglig leder/ped.leder/Alle	kontinuerlig
Personalet har et bevisst fokus på og kunnskap om betydningen av egen væremåte og samarbeidsklimaet i personalgruppa	Daglig leder/alle	kontinuerlig
Barnehagen har gode rutiner for oppfølging av barns trivsel og utvikling	Ped.leder/Daglig leder	jevnlig
Foreldrene involveres og deltar i arbeidet om forebygging av mobbing og krenkelser i barnehagen. Dette tas som tema på foreldremøter, SU møter, i foreldresamtaler etc.	Daglig leder/ped.leder	Kontinuerlig 1 gang per halvår

VEDLEGG 2

Handlingsplan mot mobbing i barnehagen

TILTAKSPLAN DERSOM MOBBING SKJER I BARNEHAGEN

- Det skal gripes inn og tiltak skal igangsettes umiddelbart straks mobbing avdekkes.
- Det skal skrives referat fra alle møter.

Avviksmelding sendes via Mentor til daglig leder - Tiltak	Ansvar	Gjennomført Signatur og dato
Personalet:		
Dersom mobbing er oppdaget skal ped.leder og daglig leder informeres. Den som har observert mobbing skal beskrive så konkret som mulig.	Den som oppdager mobbingen	
De ansatte på avd. (evt. hele barnehagen) informeres.	Ped.leder på sin gruppe. Daglig leder har overordnet ansvar	
Personalet vurderer hva som er årsak til hendelsen og hva som bidrar til de uønskede hendelsene (evt. gjentas)	Ped.leder	
Tiltak settes i gang ut i fra refleksjon i personalgruppen rundt hva som-kan gjøres for å endre evt. negative samspillsmønsteret mellom enkeltpersoner eller i gruppen. Tiltaksplaner lages for de involverte.	Ped.leder	
Vurdere behov for bistand fra andre	Ped.leder/daglig leder	
Barna:		
Snakk med de aktuelle barna om det som har skjedd	Pedagogisk leder er ansvarlig på sin avdeling. Daglig leder er overordnet ansvarlig	
Be barna komme med forslag til hva som kan gjøres med situasjonen.	Ped.leder	
Sammenfatt barnas forslag med det personalet har kommet frem til.	Ped.leder	
Foresatte:		
<ul style="list-style-type: none"> • Informere foreldrene. • Foresatte til den/de som blir mobbet og til den/de som mobber innkalles til et møte der de blir informert og tatt med på råd. (Situasjonsavhengig) 	Pedagogisk leder på aktuell avdeling. Daglig leder er overordnet ansvarlig.	
Evaluering:		
Evaluer etter 1 mnd. <ul style="list-style-type: none"> • Samtale med barna. • Skriftlig informasjon eller samtale med foreldrene. • Eventuelt videre tiltak. Ny evaluering etter 3 mnd., evt. videre tiltak.	Pedagogisk leder på aktuell avdeling. Daglig leder er overordnet ansvarlig.	

VEDLEGG 3

Handlingsplan mot mobbing i barnehagen

REFERAT FRA MØTE DERSOM MOBBING SKJER I BARNEHAGEN

Dato:

Tilstede på møtet var:

Dato for oppfølgingsmøte:

Skjemaet skal oppbevares i barnets mappe (evt. kopi til foreldre).

Saksbeskrivelse	tiltak	Ansvar

Underskrift ansatt	Underskrift ansatt
Underskrift foresatt	Underskrift foresatt

VEDLEGG 4

Handlingsplan mot mobbing i barnehagen

BARNEHAGENS PSYKOSOSIALE LÆRINGSMILJØ, SJEKKLISTE

Brukes som egenrefleksjon og videre refleksjon i personalgruppen

Spørsmål	Refleksjon
Er barnehagens leke- og læringsmiljø preget av gjensidig omsorg, anerkjennelse og varme, eller preges det av mye erting og kritiske kommentarer til og om hverandre?	
Er barnehagens miljø i hovedsak inkluderende, eller preges det ofte av at barn ekskluderes?	
Er samspillet barna imellom preget av sosiale hierarkier, eller av likeverdighet av hvem som bestemmer og hvem som får være i lek og gruppeaktiviteter?	
Har barnehagen en trygg og god tone preget av humor, spontanitet og glede over hverandres mestring? Hvordan preges eventuelt miljøet av prestasjonskrav og konkurrerende holdninger mellom barna?	
Hvordan preges hverdagen til barna av lek, læring, samspill og mestring?	
Har vår barnehage et stimulerende leke- og læringsmiljø med tilstedeværende voksne som støtter og videreutvikler barnas lek ved behov?	
Når viser barna lekekompetanse? I hvilke relasjoner og situasjoner vises det mindre	
Har alle barna en venn?	
Hvilken erfaring har barna i å mestre uenighet og konflikter seg imellom?	
Trives barna i vår barnehage?	

VEDLEGG 5

Handlingsplan mot mobbing i barnehagen

DE VOKSNES RELASJONER TIL BARNA, SJEKKLISTE

Brukes som egenrefleksjon og videre refleksjon i personalgruppen

Spørsmål	Egen refleksjon
Er jeg anerkjennende og støttende i forhold til alle barnas initiativ? Evt. når er jeg ikke det?	
Er mitt samspill med barna preget av dialog med åpne spørsmål, eller er det mer beskjeder og kontroll mot enkelte av barna?	
Opplever alle barna å bli sett, eller er det noen mønster med barn jeg ofte overser?	
Er det noen barn jeg har en bedre relasjon til en andre? Og hva kan jeg gjøre for å få en bedre relasjon til de andre barna?	
Er det noen barn i barnehagen som etter de slutter i barnehagen vil si at jeg ikke likte de?	
Er det noen barn jeg stadig gir positiv oppmerksomhet, mens andre i hovedsak får mer negativ oppmerksomhet?	
Er det lettere å tro på bestemte barns forklaringer i konflikter enn andres?	
Griper jeg inn og veileder i konflikter/utestenging, eller er det noen ganger jeg bare overser det?	
Tar jeg kontakt med alle barna, eller er det noen jeg alltid velger / unngår?	
Har jeg større tålmodighet med enkelte barn enn andre?	
Er jeg bevisst forskjellen på humor og ironi?	
Er jeg en god rollemodell for barna? Hvorfor?	

VEDLEGG 6

Handlingsplan mot mobbing i barnehagen

FORSLAG TIL BARNEBØKER

Boktittel	Forfatter
Mathias er alene	Ingrid Lund
Odd er et egg	Lisa Aisato
Fugl	Lisa Aisato
Kunsten å møte en bjørn	Camilla Otterlei
Albert og udyret	Gunilla Bergstrøm
Hvem kan redde Albert Åberg?	Gunilla Bergstrøm
Fremmed	Kaia, Bendik og Trond Brønne / Per Dybvig
Når to er sinte på hverandre	Tor Åge Bringsværd
Jeg har følelser	Hunter / Porter
Venner	Brenne / Dybvig
Kråka som hadde høydeskrekk	H.K Rohde
Engletroll	Janne Nerheim
Wilbur – den gule katten	Gry Kappel Jensen
Supervenner	Fiona Rempt
Brune	Håkon Øvrås
Krokodilletyven	Taran Bjørnstad / Christoffer Grav
Slutt å erte!	Emma Chichester Clark
Rikki	Guido van Genechten
Piggtråd-Pelle	Stefan Ljungqvist / Johan Egerkrans
Gleding!	Siri F. Abrahamsen
Feiling!	Siri F. Abrahamsen

INFORMASJON OG MATERIELL TIL BARNEHAGENS ARBEID
MED FOREBYGGING AV MOBBING**Regjeringen**

- Partnerskap mot mobbing: Sammen for et inkluderende lærings- og oppvekstmiljø 2016-2020 <https://www.regjeringen.no/contentassets/95ef678cc8c7454fb45e3f57826dd461/partnerskapmotmobbing.pdf>
- FNs barnekonvensjon <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/fns-barnekonvensjon/id88078/>

Kunnskapsdepartementet

- Barnehageloven. (2005). Lov om barnehager (barnehageloven). <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-64>
- Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver (2017) Lenke ikke tilgjengelig pr.09.03.2017

Utdanningsdirektoratet

- Mobbing (informasjon til barn, foreldre og ansatte) <https://www.udir.no/nullmobbing/>
- Barns trivsel – voksnes ansvar (Veileder, finnes på flere språk) <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/rammeplan/barnehagens-innhold/trivsel/trivselsveileder/>
  - Barns trivsel i barnehagen (informasjon, støttmateriell, filmer) <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/rammeplan/barnehagens-innhold/trivsel/>
  - Hva vet vi om mobbing i barnehagen? (Kort artikkel) <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/rammeplan/barnehagens-innhold/trivsel/hva-vet-vi-om-mobbing-i-barnehagen/>
  - Nullmobbing - Informasjon til barn, unge og foreldre om mobbing og rettigheter <http://www.udir.no/nullmobbing/>

Læringsmiljøseneteret, Universitetet i Stavanger

- Hjemmeside til Læringsmiljøseneteret <http://laringsmiljosenteret.uis.no/barnehage/>
- På leit etter læringsmiljøet i barnehagen (Synteserapport utarbeidet på oppdrag av Udir) <http://laringsmiljosenteret.uis.no/barnehage/aktuelt/pa-leit-etter-laringsmiljoet-i-barnehagen-article100134-13029.html>
- Mobbing i barnehagen: Hva kan foreldre og ansatte gjøre? (artikkel) <http://laringsmiljosenteret.uis.no/barnehage/mobbing-i-barnehagen/mobbing-i-barnehagen-hva-kan-foreldre-og-ansatte-gjoere-article80989-14852.html>
- Foreldreutvalget for barnehager (FUB)
- Mobbing i barnehagen (informasjon og materiell) <http://www.fubhg.no/mobbing-i-barnehagen.281498.no.html>
  - Hele barnet hele løpet: Mobbing i barnehagen <http://www.forebygging.no/Global/mobbing%20i%20barnehagen%20rapport.pdf>

Unicef

- Mobbing angår alle (informasjon og materiell) <https://www.unicef.no/denene/kategori/mobbing-angar-alle>

Sjumilssteget – Barnekonvensjonen i praksis

- <http://www.sjumilssteget.no/>

Lund, I., Godtfredsen, M., Helgeland, A., Nome, D. Ø., Kovac, B. V., & Cameron, D. L.

- Hele barnet hele løpet: Mobbing i barnehagen: Forskningsrapport 2015. <http://www.forebygging.no/Global/mobbing%20i%20barnehagen%20rapport.pdf>